

DOSYA:
ÖNGÖRÜLEMEZLİĞİN
EŞİĞİNDE
KENTSEL
DİRENÇLİLİK

DEPREMİN
ARDINDAN
İZMİR:
İHMAL
NEREDE,
SORUMLULUK
KİMDE?

GÜNDEM:
MİMARIN
ADI YOK...

ANMA:
RUHİ KAFESCIOĞLU
RAGİP BULUC

DEĞER
ARTIŞ PAYI
YÖNETMELİĞİ
VE KAMU
YARARI İTİ
İLİŞKİSİ

PANDEMİ
ETKİSİNDE
"YENİ"
SERGİ
MEKÂNI
DENEYİMİ

EŞSİZ
BİR ANIT:
KARIYE

DİYARBAKIR
DILAN
SİNEMASI

Mimarın Adı Yok...

“ Çevresel duyarlılıkların, kapsayıcı ve katılımcı zihniyetin gelişimi, birçok başarılı ülke örneğinde görüldüğü gibi, ilköğretim öncesinden başlatılan süreçlere kadar gidiyor. Çocuk yaştaki birey, mekânın, doğanın, kültürel varlığın ve ‘farklı’ olanın toplumsal değeriyle tanışıyor, onu savunuyor, koruyor ve çoğaltıyor. Bu yaklaşım meslek sınırlarının ötesinde, insana, doğaya, evrensel haklara, çoğulculuğa yaklaşımın da bir göstergesi. Toplumların sanatı, mimarlığı; sanatçıyı, mimarı ve giderek insanı görme biçimiyle ilişkili.

Özel ya da kamu kuruluşlarına ait, açık veya sınırlı yarışmalarla ya da davet yoluyla elde edilmiş çok sayıdaki özgün mimarlık eserlerinin açılışlarında, tanıtımlarında ve yaşamlarında mimarlar, sanatçılar, emekçiler yok; çabaları ve çileli uygulama serüvenleri sonrasında hak ettikleri takdiri duyamıyorlar, göremiyorlar. Bekledikleri de teşekkür değil kuşkusuz. Ancak, mimarlarını anmayan, tanımayan ve tartışmayan toplumlar; sanatlarını, kültürlerini ve hatta kendilerini de tanımıyorlar, tartışmıyorlar. ”

1. Serra da Capivara Ulusal Parkı'ndan mağara duvar resmi, Brezilya.

3. Kingo Houses, Helsingør-Danimarka, 1958. Mimar: Jørn Utzon

2. Kartal Master Planı, İstanbul, 2008. Mimar: Zaha Hadid Mimarlık

4. Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Binası, Ankara, 2020. Mimarlar: Semra Uygur, Özcan Uygur

Finli mimar Juhani Pallasmaa, Louisiana Modern Sanat Müzesi'nin (Danimarka) web-TV kanalındaki bir söyleşisinde sanat eserinin zamansızlığından söz ediyor. Fransız şair Paul Valéry'nin "bir sanatçı yüzyıllara bedeldir" sözüne değinerek, 25.000 yıl öncesinde yapılmış bir duvar resmiyle, günümüze ait bir sanat eserinin zamandan bağımsız eşdeğerliğini vurguluyor.¹ Mimarlık bir sanat; genel anlatımıyla mekân yaratma sanatı. Bilimden, çağdaş bilgidен beslenen, sosyal, kültürel, ekonomik koşullara bağlı olarak değışen dinamik bir düşünce ve pratik alanı. Mimarlık tarihi, yüzyıllar boyunca toplumların sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel değışimlerine bağlı olarak yaşadıkları dönüşümlerin mekânsal izdüşümlerini aktarır. Her mimari çağının dilini konuşur; zamandan bir kesittir, dönemine ait kültürü, toplumsal ilişkileri, siyasal tercihleri yansıtır. Mimarlığın teorisi ve pratiği yeni bilgiyi, beceriyi ve teknolojiyi tasarım ve üretim sürecine katarken, diğer bir taraftan da sosyal ve kültürel değışimlere, çağdaş gereksinimlere yanıt verebilme, değışimi yönlendirebilme arayışındadır. Mimar bu zorlu sorumluluğu sanatçı kimliğiyle karşılar. Her sanat dalında olduğu gibi düşüncesiyle ve eseriyle, kabulleniş ve reddedişle topluma, insana, çevreye mesajlarını aktarır. Ancak, taşıdığı sorumluluğun diğer sanat dallarına göre daha ağır olduğunu söylemek de yanlış olmaz; zira mimarın yaklaşımı ve uygulamaları, çevrenin biçimlenişine, somut ve somut olmayan değerlerin korunmasına, yaşatılmasına, toplumsal ilişkilerin sürdürülme biçimlerine ve yaşamın önceliklerine dair çok sayıda kararı, tavır barındırır. Bugün ulusal ve uluslararası boyuttaki ciddi çevre sorunlarına, doğa ve kültür varlıklarının tahribatına, kamusal alan ve miras değerleri üzerindeki tehditlere, sağlıksız yapılaşma süreçlerine baktığımızda bu sorumluluğun farklı boyutlarıyla yüzleşiyoruz. Ortaya çıkan tablo, imar çilginliğinin, rant baskısının ötesinde, uzun erimde eksikli eğitim ve kültür politikalarının, sosyal devlet anlayışının, bilimsel düşünceden uzaklaşmanın sonuçları olarak çıkıyor karşımıza. Çevresel duyarlılıkların, kapsayıcı ve katılımcı zihniyetin gelişimi, birçok başarılı ülke örneğinde görüldüğü gibi, ilköğretim öncesinden başlatılan süreçlere kadar gidiyor. Çocuk yaştaki birey, mekânın, doğanın, kültürel varlığın ve 'farklı' olanın toplumsal değeriyle tanışıyor, onu savunuyor, koruyor ve çoğaltıyor. Bu yaklaşım meslek sınırlarının ötesinde, insana, doğaya, evrensel haklara, çoğulculuğa yaklaşımın da bir göstergesi. Toplumların sanatı, mimarlığı; sanatçıyı, mimarı ve giderek insanı görme biçimiyle ilişkili.

Mimari eserler, özellikle kamu binaları, kamusal alan düzenlemeleri, kentsel ölçekteki konut yerleşmeleri ve toplumsal hizmet binalarından söz edersek- yaşam alanlarımızın sınırlarını, çizgilerini, yüzeylerini ve katmanlarını oluşturuyorlar. Ne var ki toplum, çoğunlukla- bu eserlerin yaratıcılarını tanımıyor. Sokaklarda, meydanlarda, kıyılarda, tarihi kentlerde gezerken eser sahiplerini merak etmiyoruz. Oysa, -istisnalar dışında- ressamı tanınmayan bir tablodan, sanatçısı bilinmeyen bir heykelden ya da yazarı bilinmeyen bir edebiyat eserinden söz etmek pek kolay değil. Her gün önünden geçtiğimiz, içerisine girip çıktığımız onca binanın, simgesel, kamusal yapıların mimarlarını tanımada toplum olarak eksikliyiz. Ancak şu ilginç çelişkiyi de vurgulamadan geçmeyelim. Ne zaman ki, mimarın adı pazarlamanın aracına dönüşüyor ve 'marka'laşarak öne çıkıyor, o zaman toplum mimarın adını öğreniyor. Kartal kentsel alan yenilemesi projesinde Zaha Hadid ile, Küçükçekmece sahili kentsel tasarım projesinde Ken Yeang ile tanışıyor. Sakinlerine giderek yabancılaşan kentte, "mimarın adı" metalaştıkça; insan-çevre ilişkilerine, kentsel ölçüğe, doğaya, tarihe ve yere meydan okudukça daha çok görünüyor.

Yıllar önce (1996) uluslararası bir sempozyum için gittiğim Danimarka - Helsingör'de, bir taksi şoförü beni çok şaşırtmıştı. Unutamadığım kısa bir yolculuk yaşadım. Sürücü, mimar olduğumu öğrendiğinde, yol boyunca gördüğümüz önemli binaların mimarlarından söz etmişti bana. Kongre merkezine yaklaştığımızda, dünyaca ünlü mimar Jörn Utzon'un ustaca tasarlanmış, doğa içinde neredeyse kaybolmuş yalın konut

birimlerini (Romerhusene / Kingo Houses, 1958) işaret ederek, projenin özgün mimari niteliklerini sıralamaya başlamıştı. Bilgisi hayret vericiydi; 1958'de uygulanmış binanın ekolojik ve çevre dostu niteliklerini, iklime ve yöne duyarlılıklarını, Danimarka geleneksel kırsal mimarisinden esinlenmelerini aktarıyordu. Mimarlık ve sanat konusundaki farkındalık, bu kültürel farklılık, mesleğimiz adına heyecan vericiydi. Toplumun mimarlarıyla barışıklığını, mekânlarıyla tanışıklığını netlikte ortaya koyuyordu.

Bildiğiniz gibi, Atatürk Kültür Merkezi, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Konser Salonu ve Koro Çalışma Binaları'nın açılışı 3 Aralık 2020 tarihinde bir gala konseriyle gerçekleştirildi. Yine anımsanacağı gibi söz konusu proje, 1992 yılında düzenlenen ulusal bir yarışmayla belirlenmişti. Kamu hizmet yapılarının yarışmaları elde edilmesi meslek alanımızda sonuna kadar desteklenen, savunulan bir yöntem kuşkusuz. Birincilik ödülüne değer bulunan projenin müellifleri değerli meslektaşlar Semra Uygur ve Özcan Uygur idi. Yaşanan çeşitli sorunlar ve ertelemeler nedeniyle uygulamanın sonuçlanması tam 28 yıl sürdü ve beklenen konser salonuna nihayet kavuştuk. Ne var ki, açılış törenine ve gala konserine meslek açısından üzücü ve düşündürücü bir olay damgasını vurdu. Proje müellifleri, 28 yıllık zorlu tasarım, uygulama ve koordinasyon sürecinin emekçileri, mimarlar Semra Uygur ve Özcan Uygur törene davet edilmemişlerdi. Sosyal medyada ciddi yankı bulan ve haklı eleştirilere neden olan bu 'sehven' gelişen yaklaşım karşısında, bir düzeltme yapılarak mimarlara davetiye çıkartıldı. Biricik kültür ve sanat yapısının ülkeye kazandırılması kolay olmamıştı. Onlarca yılın rakamlarla ölçülemeyecek emek birikimi, karmaşık uygulama süreci serüveni sonrasında açılış töreninde belki de en önde olması gerekenlerdi mimarlar, sanatçılar.

Gelen uyarılar sonrasında yapılan düzeltmede kadın mimar müellifin, Özcan Uygur'un "değerli eşleri" olarak anılması ise özürlü ikiye katladı. Yaşanan talihsiz durum, ülkemizde kadınların mesleki yaşamlarında bugün karşılaştıkları sorunların, var olan ve/veya yaratılan algıların, indirgenmelerinin belgesi niteliğindedir. Yönetimlerin, toplumun ve mevcut zihniyetin kadını yüceltmek, değerini anlatmak, katılımını çoğaltmak yerine, ideolojik eğilimlerle onu yok sayması bugün toplumsal cinsiyet eşitliği sorunlarının temelini oluşturuyor, kadına şiddeti tetikliyor, kabul edilemez tabloyu gözler önüne seriyor. 28 yılın ardından gelen açılış konseri, ülkemizin kültür ve sanat insanlarına, emeğe ve kadına verdiği değeri sergilemiş oldu bir anlamda: Mimarın adı yoktu, kadın mimarın adı ise hiç yoktu...

Ne yazık ki, bu ne bir ilk, ne de bir istisna. Özel ya da kamu kuruluşlarına ait, açık veya sınırlı yarışmalarla ya da davet yoluyla elde edilmiş çok sayıdaki özgün mimarlık eserlerinin açılışlarında, tanımlarında ve yaşamlarında mimarlar, sanatçılar, emekçiler yok, çabaları ve çileli uygulama serüvenleri sonrasında hak ettikleri takdiri duyamıyorlar, göremiyorlar. Bekledikleri de teşekkür değil kuşkusuz. Ancak, mimarlarını anmayan, tanımayan ve tartışmayan toplumlar; sanatlarını, kültürlerini ve hatta kendilerini de tanımıyorlar, tartışmıyorlar. Önemli olan da bu.

Frank Lloyd Wright ünlü sözünde, mimarlığın ana sanat olduğunu, kendimize ait bir mimarlığımız olmadan, kendi uygarlığımızın ruhuna sahip olamayacağımızı ifade etmişti. Kendimize ait bir "mimarlık", kendi kültürel, toplumsal, ekonomik ve siyasal tercihlerimizle, önceliklerimizle belirlenen kimliğimizdir. Kültürel sürekliliğe ve değışime, yerel araştırmasından yola çıkarak katılımımızdır. Bu katılım toplumların kültürel, sanatsal, sosyal ve etik dünyalarına ait kuşkusuz. Yaşamlarımızla mekânlarımız ve mimarlığımız arasındaki köprünün görünür kılınabilmesi, onurlu ve insana yaraşır ortak geleceğimizin de bir habercisi olacak. ❖

NOTLAR

1. "Juhani Pallasmaa, Art and Architecture", <https://channel.louisiana.dk/video/juhani-pallasmaa-art-and-architecture> [Erişim: 20.12.2020]